

TOPLUMSAL VE BİREYSELLİK DİYALEKTİĞİNDE

İŞYERİ HEKİMİ VE İŞ GÜVENLİĞİ UZMANI EĞİTİMLERİ

Dr. Celal EMİROĞLU*, Dr. Levent KOŞAR*
*TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi Editörü,
TTB Bilim Eğitim Kurulu Üyesi

Giriş

Dünyada uzmanlık eğitimi olarak kabul edilen, Türkiye’de mevzuat gereği sertifikasyon eğitimi ile “işyerinde hekimlik yapabilmek” için geçirtilen ‘işyeri hekimi’ kavramının hukuki açılımı 1980 yılında Yönetmelikte (1), ‘iş güvenliği uzmanı’ kavramının açılımı ise 2003 yılında 4857 sayılı İş Kanunu’nda ilk kez yer aldı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın (ÇSGB) “yetkili makam” ol(a)maması sonucu Türk Tabipleri Birliği (TTB) işyeri hekimliği eğitimlerinde, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) ise iş güvenliği mühendisi eğitimlerinde “yetkili makam” olmaya aday oldu. Her iki meslek örgütünün bu alanda yol kat etmesi önce işveren örgütlerini sonrasında da ÇSGB’yi rahatsız etmeye başladı. Hükümetin serbest piyasa sevdası nedeniyle işçi sağlığı ve iş güvenliğinin en önemli iki disiplini olan işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı için sertifika verme yetkisine ÇSGB müdahil oldu.

ÇSGB 2003 yılı sonlarında üç yönetmelik çıkarttı; birincisi “İş Sağlığı ve Güvenliği” (2) ikincisi “İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları” (3) üçüncüsü ise “İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları” hakkında (4). Bu yönetmelikler Danıştay tarafından kısmen ya da tümünden iptal edildi. ÇSGB tarafından, Danıştay iptal gerekçeleri üzerinden önce “İstihdam Paketi” olarak bilinen Torba Yasa (5) ile dayanak oluşturulduktan sonra 2009 yılında bu üç yönetmelik yerine meslek örgütleri ve sendikalarla birlikte Danıştay da hiçe sayılarak “İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmelik” çıkartıldı (6). Daha önce Danıştay’ın iptal ettiği maddeleri içeren yeni yönetmelik Avrupa Birliği “uyum süreci” çerçevesinde piyasa koşullarını ve sağlıksızlığı öngördü. Ancak bu yönetmelik de Danıştay engeline (7) takılınca

piyasayı her yönden hazırlayan ve güvenceler veren ÇSGB önce Torba Yasa (8) ile hukuksal dayanakları güçlendirdi, sonra kurguyu tekrar başa döndürerek 2003’de çıkarttığı üç yönetmeliği “İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri”, “İşyeri Hekimlerinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri” ve “İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri” adı altında 27 Kasım 2010 da tekrar yayınlandı (9). (Bu yönetmeliklerin günlük/saatlik değişen durum nedeniyle MSG’nin baskıya girdiği tarihteki son düzenlemeler olduğunu söylemekte de yarar var!) Özetle, Bakanlık bıkmadan usanmadan hukuki düzenlemeler yaparak kamu tüzel yapısı olan meslek örgütlerini saf dışı bırakarak serbest piyasa mantığıyla eğitimler düzenlenmesinin önünü açmaya çalışmaktadır.

Bu makale kamusal değerleri toplum yararına tercüme ederek savunan TTB, TMMOB ile sermaye-devlet anlayışıyla alanı düzenlemek isteyen ÇSGB’nin çalışmalarını bilimsel ve ideolojik-siyasi boyutlarıyla karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Teknolojik/bilimsel olan aynı zamanda da ideolojik ve siyasidir doğru savından hareketle...

TTB İşyeri Hekimi Eğitim Programları

İşyeri hekimliği kursları ve karşı duruşlar

Kapitalist ekonomik işleyişin tarih sahnesine çıkışından itibaren kendisine ilişkin bir küreselleşme eğilimi içinde olduğunun altı çizilirken ve yine bu konuda ortaklaşılmasıyla birlikte; uygulanan neoliberal ekonomik politikaların dünya genelinde ortaya çıkardığı sosyal sorunlar her kesim tarafından kabul görmektedir. Bu sorunların tanınmış itirafçıları başta sorunun ortaya çıkmasına neden olan Dünya Bankası (DB), Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) gibi uluslararası ekonomi kuruluşlarıdır. Esas olarak küreselleşmenin özüne yönelik bir eleştirisi olmamakla beraber sürecin ‘sorunsuz’ devamının sağlanması işlevini üstlenen Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi

organizasyonlar da küreselleşmenin kaybedenlerini gördüklerini belirtirken (10); “İşyeri Hekimlerinin Çalışma Şartları ile Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik” bu görme biçimi altında, ILO sözleşme ve tavsiye kararları gözetilerek hazırlandı, ancak uzun süre uygulanmadı. 1980 asker darbesinin getirdiği baskıcı yıllarda dört yıl kapatılan TTB, asker-diktatoryal rejimden çözümü ona “sivil” parlamenter yönetime geçildiğinde, tüm toplumsal ve de özellikle işçi haklarının tamamen askıya alındığı bir ortamda Yönetmelik hükümlerinin uygulama alanını önemseyerek bir dizi çalışma başlattı. Özellikle de “en büyük” işçi sendikası konfederasyonunun asker-diktatoryal rejime destek verdiği bir dönemde, TTB Yönetmelikte geçen işyeri hekimliği eğitimlerinde işçi sağlığını kamu= toplum yararına tercüme ederek ve gözeterek taraf oldu.

TTB, 1987 yılında 35. Büyük Kongresi’nde işyeri hekimliği sertifika kurslarını düzenleme kararı aldı. 33 saat süreli ilk kurs 1988 yılında yapıldı.

Sertifikasız çalışan işyeri hekimleri ile Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası (MESS) ve Türkiye Kimya, Petrol, Lastik ve Plastik İşverenleri Sendikası (KİPLAS) gibi işveren örgütleri tepki göstererek Yönetmelik iptali için dava açtılar. İşveren cephesinin davayı kaybetmesi ile birlikte söz konusu kurslar daha da önem kazandı. O günden bugüne Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) TTB’nin işyeri hekimi eğitim etkinliğinin elinden alınması için tüm kanallarıyla her platformda çalıştı.

Sonraki yıllarda TTB İşçi Sağlığı Akademik Kurulu tarafından geliştirilerek “A Tipi” formatına dönüştürülen işyeri hekimliği sertifika kursları 9 günde 64 saat olarak verilmeye başlandı. Bu dönemde “İşyeri Hekimliği Ders Notları” kitabı hazırlandı ve TTB Yayını olarak 8 kez baskı yaptı.

ÇSGB, Teşkilat Kanunu (11), İş Kanunu ve bu kanunlar doğrultusunda çıkarttığı yönetmeliklerle “işyeri hekimi” ve “iş güvenliği uzmanı” eğitimlerini kamu kurumu niteliğinde olan ve asli görevi kamuyu savunmak olan TTB ve TMMOB’a yaptırmamak için olağanüstü çabalar gösterdi. Bakanlık 2003’de bu eğitimleri yönetmelikler (2,3,4) çıkartıp kendine bağladı. Öncelikli amaç demokratik-meslek kitle örgütlerinin hekim ve

mühendisler üzerindeki etkinliğini kırmak, sonrasında da piyasa eğitiminin önünü açmaktı. Ancak başarılı olamadı. 2003’de yürürlüğe giren yönetmeliklerde bulunan eğitimlerle ilgili maddeler 28.2.2006 tarihinde Danıştay tarafından oybirliği ile karar verilerek iptal edildi (12). Danıştay bu konuda özel olarak yetki verilmediği ve ayrıca “kurumsal olarak mesleki eğitimi sürdürebilecek birikim ve yeterliliğe sahip olmadığı” gerekçesiyle ÇSGB’nin bu alanda eğitim ve sertifika verme yetkisinin olmadığı yönünde karar aldı.

Danıştay kararı sonrasında Bakanlık TBMM üzerinden yeni girişimlerde bulundu. 15.5.2008’de kabul edilen “İstihdam Paketi” (5) ile ‘işverenler üzerindeki istihdam yükünün azaltılması ve işgücü maliyetlerinin düşürülmesi’ amaçlandı.

Klasik iktisadın üç üretim faktörü; sermaye, toprak ve emek iken, “beşeri sermaye” kavramsallaştırmasıyla emeğin sermaye karşısında varlığını yitirmesi, üretim için kullanılan bir sermaye malına dönüştürülmek istenmesi de yine günümüz iktisatçıları tarafından empoze edilmeye çalışılan değer(sizleştirme) olarak bu paketin içeriğinde yerini aldı. Emek beşeri sermayeye dönüşünce artık o; kültürel, politik, sosyal işlevler için önemsenmeyen, asıl işlevi olan şirketlerin daha fazla gelişmesinde ve kâr elde etmesinde kesin bir katkı sağlamak için biçimlenen bir araç haline dönüştürülünce (13), işçi için işyerlerinde işyeri sağlık birimi açma, işyeri hekimi, işyeri hemşiresi ve iş güvenliği uzmanı bulundurulması işveren üzerinde gereksiz istihdam yükü olarak kabul edildi. İstihdam Paketi aynı zamanda ÇSGB’nin teşkilat yasasına “eğitim ve sertifika verme yetkisi olan kurum” vurgusunu eklerken, TTB ve TMMOB’nin bu alandaki devasa çalışmasına da set çekiyordu.

İşyeri hekimi temel eğitim kursları

2005 yılına kadar 17 yılda 168 kurs düzenleyerek 30.308 hekimin eğitimini ve sertifika almasını sağlayan TTB geldiği noktada “işyeri hekimlerinin gereksinimlerinin karşılanması ve işçi sağlığı alanındaki güncel bilimsel bilgi birikiminin işyeri hekimleriyle buluşturulması” gerekçesiyle işyeri hekimliği kurslarını sürekli gündemde tuttu. 1999 yılında 48. Büyük Kongre “TTB tarafından yürütülmekte olan sertifika kurslarının günün ihtiyaçlarına uygun eğitim mod-

elleri ile yürütülmesi" için gerekli düzenlemeleri yapmak üzere Merkez Konseyi'ni görevlendirdi. Ve kurslarının reorganizasyon süreci başlatıldı.

TTB İşçi Sağlığı ve İşyeri Hekimliği Kolu ile birlikte Bilim Eğitim Kurulu yaklaşık 10 yıllık çalışma ile kursların reorganizasyonu sürecini 2005 yılında tamamladı. Sonuçta; "A Tipi İşyeri Hekimliği Kursları" yeni biçim ve içeriğiyle güncelleştirilerek "İşyeri Hekimi Temel Eğitim Sertifika Programı" adı altında kurgulandı. Aynı zamanda daha önce A, B ve C tipi olmak üzere 3 basamakta gerçekleştirilen sertifika kursları yeni kurgu ile "Temel Eğitim" ve "İleri Eğitim" olarak basamaklandırıldı.

TTB merkezi yapısı üzerinden yürütülen İşyeri Hekimi Temel Eğitim Sertifikası "sürekli eğitim" amaçlanarak verilmektedir. Bu sertifikayı alan hekimler, yerel tabip odaları üzerinden çağrıldıkları ilgili İşyeri Hekimliği İleri Eğitim Programlarına katılmakla yükümlüdürler.

TTB Merkez Konseyinin 17.4.2006 tarihli kararı sonrasında 55. Büyük Kongresi'nde (18-19 Kasım 2006) kabul edilen "İşyeri Hekimi Temel Eğitim Sertifika Kursu Yönergesi" ile "İşyeri Hekimi İleri Eğitimleri Sertifika Kursu Yönergesi" hukuka girerek "Temel Eğitim" ve "İleri Eğitimler" uygulama alanı buldu.

Üniversitelerle protokol

TTB, İşyeri Hekimi Temel Eğitim Sertifika Kursları'nı üniversitelerle işbirliği çerçevesinde yapmaya karar verdi ve TTB ile işbirliği protokolü imzalamış olan üniversiteler 2005'den itibaren bu kurs programı içinde yer aldı.

Hazırlık sürecinde Türkiye'deki tüm üniversitelerin rektörlerine "eğitim programında işbirliği" yapma çağrısında bulunuldu. Özellikle kamu üniversitelerinin tamamına yakını ile az sayıda özeline bulunduğu 26 üniversite rektörlük düzeyinde öneriye yanıt verdi ve bunlar içinde olumsuz yanıt yoktu. 19 üniversite rektörlüğü (Akdeniz, Cumhuriyet, Çukurova, Dicle, Ege, Erciyes, Gazi, Gaziantep, Hacettepe, İstanbul, Karadeniz Teknik, Kocaeli, Kocatepe, Maltepe, Marmara, Mersin, Ondokuzmayıs, Trakya ve Uludağ) bu işbirliği önerisini kabul ederek protokol imzaladı. 2010 yılına kadar toplam 22 ortak kurs gerçekleştirildi. Bu kurslarda 2150 hekime İşyeri Hekimi Temel Eğitim Sertifikası verildi.

İşyeri hekimi temel eğitim sertifika programı

Program; işyeri hekimi olarak çalışacak hekimlere işçi sağlığı hizmetlerini sunabilmek için sahip olmaları gereken temel bilgileri kazandırmak ve/veya kavratmayı amaçlanmaktadır. Program içerisindeki her konunun ayrı ayrı amaç ve öğrenim hedefleri belirlenmiştir. Program incelendiğinde (www.ttb.org.tr/TE) tüm konuların uzaktan eğitim tekniklerine uygun ve ek konulara gönderme yapılmış olarak işlendiği gözlenecektir.

Kursiyerlerin "Temel Eğitim" sertifika alabilmesi için internet ortamında (www.ttb.org.tr/TE) en az 2 ay "ön" (uzaktan) eğitim alması, ölçme-değerlendirmede başarılı olması ve "katılımcı" (yüzyüze) eğitime devam etmesi gerekmektedir.

Programda bulunan 39 konu yüzyüze eğitim içerisinde interaktif eğitim teknikleriyle 51 ders saati olarak ayrıca sunulmaktadır.

Eğitim sonrasında verilen ödevi belirlenen sürede tamamlayan ve danışmanı tarafından ödevi onaylanan kursiyerlere TTB ve 19 üniversite rektörlüğü tarafından onaylanan "İşyeri Hekimi Temel Eğitim Sertifikası" verildi.

Eğiticilerin nitelikleri

TTB eğiticiler/danışmanlarla ilgili veritabanı oluşturulması çalışmasını 2005 yılında başlatmıştır. TTB kurslarında eğitici olabilmek için eğiticilerin mesleki ve eğitim formasyonlarının olması zorunludur: 1) Mesleki formasyon (aşağıdakilerden en az birisi gerçekleştirilecektir); a) TTB A ve B tipi kurslarda en az 3 kurs eğitici olarak görevlendirilmiş olmak, b) İşçi sağlığı ya da ilişkili bilim dallarında (ilişkili bilim dallarına Düzenleme Kurulu karar verecek) lisans üstü bir dereceye (MSc, uzman, PhD) sahip olmak, c) TTB işyeri hekimi sertifikasına sahip olmak ve en az 5 yıl işyeri hekimi olarak çalışmış olmak. 2) Eğitim formasyonu (aşağıdakilerden her ikisi de gerçekleştirilecektir); a) Eğitici eğitimi programına katılmış olmak, b) İşçi sağlığı, iş güvenliği ya da ilişkili bilim alanlarında hakemli dergilerde yayınlanmış en az 1 yayını olmak.

TMMOB İş Güvenliği Uzmanı Sertifika Programı

Alanda kavramsal olarak "iş güvenliği" belirsizliğine rağmen yıllarca işyerlerinde iş güvenliği alanında görev yapmış mühendisler ile

TMMOB'ye bağlı odalar tarafından verilen eğitimler sonucu belge alanlar işyerlerinde "iş güvenliği mühendisi" olarak görev yaptılar.

2004 yılında çıkartılan "İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" "İş Güvenliği Uzmanı" eğitimlerinin ÇSGB bünyesinde yapılmasını zorunlu hale getirdi. Ancak tarihe 'ilk' olarak geçen bu Yönetmeliği 15 Ağustos 2009 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe giren Yönetmelik (6) yürürlükten kaldırarak, eğitimlerin piyasa koşullarında yapılmasının önünü açtı. Ancak söz konusu yönetmeliğin eğitim ile ilgili maddeleri Danıştay tarafından iptal edildi (7). Bakanlık, Teşkilat Kanunu da değiştirdikten sonra 27 Kasım 2010 tarihinde yayınladığı "İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik" ile sil baştan 2004 yılına döndü. Ancak, "İş güvenliği ile görevli mühendis veya teknik elemanların nitelikleri, sayısı, görev, yetki ve sorumlulukları, eğitimleri, çalışma şartları, görevlerini nasıl yürütecekleri, TMMOB'nin görüşü alınarak..." hükmünün gereğini hiçbir zaman yerine getirmedi.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı standart eğitimleri

ÇSGB, "İstihdam Paketi" (5) ile "İşyerindeki sağlık ve güvenlik risklerini önlemek ve koruyucu hizmetleri yürütmek üzere görevlendirilecek işyeri hekimleri, iş güvenliği uzmanları ve diğer görevlilerin iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili eğitim ve belgelendirme usul ve esaslarını belirlemek" görevini üstlenirken gerçekte hizmet ile birlikte eğitimi taşeron şirketlere yönlendirmeyi planlıyordu. "İstihdam Paketi" ile Teşkilat Kanunu da değiştiren Bakanlık tarafından, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 81 inci maddesine dayanarak 15.8.2009 da hazırladığı Yönetmelik ile "Eğitim Kurumu" açma yetkisi için; a) Eğitim mekânı, b) Eğitim programı, c) Eğitici formasyonu, d) Ticari kuruluşlara ticari faaliyetleri konularında kriterler belirledi ve sonrasında yayınlanan "Uygulama Tebliği" (14); eğitimler konusunda "işyeri hekimleri ve iş güvenliği uzmanlarının eğitimlerinin, kuruluş kanunlarında işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitimlerini verme yetkisi bulunan kurum ve kuruluşlar,

üniversiteler ve Genel Müdürlükçe yetkilendirilen kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya özel hukuk tüzel kişileri tarafından" düzenlenebileceğini belirtti. Daha eğitimlerle ilgili "Uygulama Tebliği" yayınlanmadan 'içeriden' bilgilendirilen çok sayıda özel şirket eğitim vermek üzere 'organize olarak' Bakanlığa başvurdu... Ancak Danıştay önce "özel hukuk tüzel kişileri tarafından" eğitim düzenlenmesini daha sonra da yönetmeliğin tamamının yürütmesini durdurdu (15,16).

TMMOB Makine Mühendisleri Odası ve Maden Mühendisleri Odası tarafından açılan davalar nedeniyle Danıştay; kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının eğitim konusunda ÇSGB tarafından yetkilendirilemeyeceğini belirterek, Yönetmelikte geçen "Eğitim Kurumu", "Eğitiminin Eğitimi Belgesi", "Eğitimlerin Düzenlenmesi" vb. maddelerle ilgili yeniden yürütmeyi durdurma kararı verdi (7).

Danıştay tarafından iptal edilen yönetmeliklerdeki hükümlerinden bazıları süratle "Kanun Teklifi" (15.6.2010) haline getirildi. Komisyonları işin hızı ile geçen "teklif" "Gelir Vergisi Kanunu" ile birleştirilerek Meclis'in tatile girdiği gün (23.7.2010) karara bağlandı (8). Söz konusu "Torba Yasa" "işyeri hekimi" tanımını "Bakanlıkça belgelendirilmiş hekim" "iş güvenliği uzmanı" tanımını ise "Bakanlıkça belgelendirilmiş mühendis, mimar ve teknik elemanlar" olarak yaptı. Yasa işçi sağlığı ve güvenliği hizmetleri ile eğitimlerin Bakanlıkça yetkilendirilen taşeron kuruluşlar tarafından yerine getirilmesini sağlarken, işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitimlerinde meslek örgütlerini devre dışı bıraktı.

ÇSGB maksadını aşarak "İşyeri hekimlerinin, işyeri sağlık ve güvenlik birimleri ile ortak sağlık ve güvenlik birimlerinde görevlendirilmeleri ve hizmet verilen işyerlerinde çalışan işçilerle sınırlı olmak üzere görevlerini yerine getirmeleri hususunda diğer kanunların kısıtlayıcı hükümleri uygulanmaz" ibaresiyle TTB ve TMMOB'un varlık gerekçesi olan kanunları yok saydı.

Bakanlık 7 yıl süren ve adeta 'yaz-boz' tahtasına dönen çalışmalarıyla; bıkmadan usanmadan hukuka ve kamu kurumlarına çalınlar atarak, sendikalara rağmen ve kamu tüzel yapısı olan meslek örgütlerini saf dışı bırakıp hukuki

düzenlemeler yaparak, serbest piyasa mantığıyla işçi sağlığı ve iş güvenliği hizmet ve eğitimlerinin “düzenlenmesini” sağlamaya çalıştı. Ve son düzenlemeyi 27 Kasım 2010 tarihinde yürürlüğe giren yönetmeliklerle yaptı (9).

Son yönetmeliklere göre Eğitim Kurumu (işyeri hekimliği veya iş güvenliği uzmanlığı) olarak faaliyet göstermek isteyenler (kamu ya da özel), eğitim kurumunun sorumlu müdürü ve eğitimcilerin iş sözleşmeleri ile eğitici belgeleri, faaliyet gösterilecek işyerinin; ölçüleri ve bütün bölümlerinin yer aldığı 1/50 ölçekli plan, binada yangına karşı gerekli tedbirlerin alındığına dair ilgili belediyeden alınacak (“eğitim kurumu olarak faaliyet gösterilmesinde sakınca olmadığı”ni belirtir ibare bulunacak) belge ile Bakanlığa dilekçeyle başvuracaklar. Ticari kuruluşlar ayrıca; ticari şirket olarak tescil edildiğini gösteren Ticaret Sicil Gazetesi, yapı kullanma izni belgesi, kira sözleşmesi veya tapu senedi ekleyecekler. Başvuru dosyası ÇSGB tarafından incelenerek “işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitim kurumu yetki belgesi” düzenlenecek.

Yetki belgesi alma ve vize işlemlerinde; Bakanlıkça belirlenen yetki belgesi ve vize ücretini ödemiş olmaları şartı var.

İşyeri hekimliği eğitim programı ÇSGB ve Sağlık Bakanlığı, iş güvenliği uzmanı eğitim programı ise ÇSGB tarafından hazırlanacak. Belirlenen müfredat esaslarına göre hazırlanan “eğitim programı” ilkelerine uyma zorunluluğu getirildi; eğitim verecek kurumlar derslerin amaç ve öğrenim hedeflerini belirleyecekler, ders programı ve eğitim materyalini eğitim programına uygun olarak hazırlayacaklar.

İşyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanlarının eğitim programları teorik ve uygulamalı olmak üzere iki bölümden oluşuyor; eğitimin süresi 180 saat teorik ve 40 saat uygulama olmak üzere toplam 220 saatten az olamıyor. İşyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı standart eğitim programının en fazla yarısı uzaktan eğitimle internet üzerinden verilebilecek ve kalan süre yüzyüze eğitimlerle tamamlanacak. Uygulamalı eğitimler ise işyeri hekimi ya da iş güvenliği uzmanı bulunan bir işyerinde yapılacak.

Eğitim programları

Bakanlık tarafından oluşturulan işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitim ve sınav komisyonları tarafından hazırlanan “İşyeri Hekimliği Standart Eğitim Programı” ve “İş Güvenliği Uzmanı Standart Eğitim Programı” TTB ve TMMOB tarafından kabul edilmeyerek şerh notu düşüldü. Bakanlık söz konusu eğitim ve sınav komisyonlarını yönetmelikten çıkartarak pürüzü aştı ve program hazırlama işini tekeline (Komisyon marifetiyle) aldı. Daha önce TTB ve TMMOB tarafından kabul edilmeyen programlar Bakanlık bünyesinde oluşturulan ‘yandaş’ Komisyon tarafından eğitim verecek kurumlar için “standart” olarak gösterildi (17).

ÇSGB'nin hazırladığı işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitim programları ayrı ayrı 47 konu başlığı içeriyor, toplam 180 saat verilmesi gerekiyor ve bu sürenin 88 saati örgün eğitimle yüzyüze olarak kurgulanmış. Ayrıca 40 saat “işyerinde pratik uygulama” zorunluluğu var.

Özel şirketlerle birlikte kamu kurum ve kuruluşlar ile eğitim düzenlemek isteyen üniversiteler de ÇSGB standartlarına göre düzenleyecekleri eğitim programını Bakanlığa onaylatmak zorundalar.

Ölçme ve değerlendirme

Bakanlık, işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitim ve sınav komisyonlarını iptal ederken, eğitim programlarının sonunda yapılacak sınavların “Bakanlıkça yapılacağı veya yaptırılacağı” yönünde hukuk oluşturdu. Hazırlanan hukuka uygun olarak sınavların Millî Eğitim Bakanlığı ile İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü tarafından yapılacağı duyuruldu.

Adaylar, internet (<http://www.meb.gov.tr>) adresindeki sınav başvuru ekranına resmini yükleyerek başvuru yapacaklar ve 100 puan üzerinden en az 70 puan alanlar başarılı sayılacaklar.

Eğitici ölçütleri

Eğitim kurumları, işyeri hekimliği eğitim programı için; iki hekimle (biri aynı zamanda sorumlu müdür) tam süreli, diğer eğitimcilerle kısmi süreli; iş güvenliği uzmanlığı eğitim programı için makine, inşaat, fizik, kimya veya maden mühendisleri ile teknik öğretmenler, fizikçi ve

kimyagerlerden en az ikisiyle tam süreli, uygun diğer eğitimcilerle kısmi süreli iş sözleşmesi yapacak.

Bakanlık eğitimci niteliklerini sıralarken inceledi sık dokudu ve birçok kural belirledi, gerek kamu gerekse özel kurumlar için eğitimcilerin niteliklerini belirledi. Bakanlığa göre eğitim kurumları, belirlenen program, verilecek derslere uygun ve belgelendirilmiş eğitimcilerle programını yürütmek zorunda.

İşyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı eğitimci belgesi alabilmek için; üniversite dışındakilerin pedagojik formasyon veya eğitimcilerin eğitimi belgesine sahip olması gerekiyor. Bakanlıkça ilan edilen eğitim programlarına uygun alanlarda üniversitelerde en az dört yarıyıl ders veren hekimler, ayrıca iş ve meslek hastalıkları ya da işyeri hekimliği yan dal uzmanları ile uzmanlık eğitimi süresince iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili en az 150 saat teorik ve uygulamalı eğitim alan halk sağlığı uzmanları eğitimci olabilecekler.

En az 5 yıl işyeri hekimi olarak çalışanlar ile iş sağlığı veya iş güvenliği lisansüstü eğitimine sahip hekimler eğitim verebilecek. Bilinen odur ki birçok işyeri hekimi asli görevini değil SSK/SGK poliklinik hizmetini sürdürüyor ve işyerlerinde koruyucu sağlık hizmetlerini vermiyor.

İşyeri hekimleri arasında sınıflama yapmayan Bakanlık, iş güvenliği uzmanlarından iş sağlığı ve güvenliği alanında en az 5 yıllık mesleki tecrübeye sahip (A) sınıfı iş güvenliği uzmanlığı belgesi olanlara eğitimci olabilme yetkisi veriyor. (B) ve (C) sınıfı belgesi olanlar ise eğitimci olamıyor. Ayrıca, iş sağlığı veya iş güvenliği lisansüstü eğitimine sahip mühendis, mimar veya teknik elemanlar ile Bakanlıkta görevli iş sağlığı ve güvenliği uzmanları, en az 5 yıl teftiş yapmış iş müfettişleri, en az 10 yıllık uzmanlık tecrübesine sahip, mühendis, mimar veya teknik eleman niteliğini haiz Bakanlıkta görevli çalışma ve sosyal güvenlik eğitim uzmanları, mühendis, mimar, fizikçi, kimyager ve teknik öğretmenler ile hukuk fakültelerinden mezun olanlardan üniversitelerde Bakanlıkça ilan edilen eğitim programlarına uygun en az dört yarıyıl ders verenler başvurmaları halinde eğitimci belgesi alabilecekler.

Eğitim mekânlarının nitelikleri

Bakanlık eğitim mekânlarıyla ilgili kurallar koydu. Yönetmeliklerde; bölümlerle birlikte ders-

liklerin tavan yükseklikleri, kapıların genişliği ile pencereler ve doğal havalandırma alanlarının ölçüleri, tuvalet ve lavabo sayıları (her 25 kişiye en az iki tane) belirlenmiş; örneğin, kişi başına en az 10 metreküp hava hacmine sahip, uygun termal konfor şartlar ve yeterli aydınlatma sağlanacak mekânlarda ve en fazla 25'er kişilik gruplara eğitim verilecek. Eğitim kurumunun meyhane, kahvehane, kiraathane, bar, elektronik oyun merkezleri gibi umuma açık yerler ile açık alkollü içki satılan yerlere uzaklığı tanımlanmış.

İleri Eğitimler

ÇSGB bilgi yenileme eğitimleri

Bakanlık tarafından yapılan düzenlemeye göre; işyeri hekimleri ile iş güvenliği uzmanları belgelerini aldıkları tarihten itibaren 5 yıllık aralıklarla eğitim kurumları tarafından düzenlenecek bilgi yenileme eğitimine katılmak zorundalar. Bu eğitimin süresi 30 saatten az olamıyor.

Program amaç ve hedefleri net olmayan, çalıştığı sektör ne olursa olsun sertifikalı tüm işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanlarına aynı eğitim programını şart koşan "Bilgi Yenileme Eğitimleri" temel eğitime göre son derece kolay ve kısa zamanlı olması, eğitimin yapıp yapılmadığının denetlenebilirliğinin olmaması ve eğitim sonunda sınav zorunluluğunun bulunmaması nedeniyle 'piyasacı' eğitim kurumlarının da gözdesi haline geldi. Pratikte; "Eğitim Kurumları"na ücreti ödedikten sonra belge veriliyor, karşılığında her 5 yılda bir tekrar etmek üzere kişi başına yaklaşık 1000 TL gibi bir ücret piyasaya aktarılıyor.

TTB işyeri hekimi ileri eğitimleri

TTB 1996 yılında, alanda çalışan işyeri hekimlerinin bilgi tazeleme, yenilenme, karşılaştıkları problemlere ve uygulamaya dönük çözüm önerilerine olan gereksinmelerini karşılamaya yönelik ve aynı zamanda aktif işyeri hekimliği yapan üyeleriyle temas sağlamak ve örgütsel bağı artırmak amacıyla "B Tipi" ve sektörel düzeydeki risk odaklı modüllerle "C Tipi" sertifika kurslarına başladı. Bu eğitimlerde interaktif eğitim teknikleri kullanıldı. Aktif çalışan 6628 (31.12.2010 itibarıyla) işyeri hekimi her biri 16 saat süren eğitimlere gönüllü olarak katıldı.

B ve C tipi işyeri hekimi eğitimleri 2005 yılından sonra TTB'nin 55. Büyük Kongresi'nde

TTB İşyeri Hekimi İleri Eğitim Modülleri	U: Uzaktan Eğitim Y: Yüzyüze Eğitim	Yüzyüze Ders (saat)
1. Mesleki Solunum Sistemi Hastalıkları Eğitim Modülü	U/Y	16
2. Risk Değerlendirme Eğitim Modülü	U/Y	16
3. İşitmenin Korunması Eğitim Modülü	Y	16
4. Mesleki Dermatolojik Hastalıklar Eğitim Modülü	Y	8
5. Kas-İskelet Sistemi Hastalıkları Eğitim Modülü	Y	16

kabul edilen “İşyeri Hekimi İleri Eğitimleri Sertifika Kursu Yönergesi” çerçevesinde dönüşüm geçirdi. Aktif çalışan işyeri hekimlerine 17 modül olarak “İşyeri Hekimi İleri Eğitimleri” kurgulanmaktadır. Bu eğitimler halen uzaktan (internet üzerinden) eğitim tamamlandıktan sonra 8-16 saatlik yüzyüze interaktif eğitimler şeklinde 5 modül olarak aktif uygulanmaktadır.

Kimyasal Etmenlere Bağlı Meslek Hastalıkları, Fiziksel Etmenlere Bağlı Meslek Hastalıkları, Mesleki ve Çevresel Nörolojik Hastalıklar, Üreme Sağlığı, Toksikoloji, Ergonomi, Sağlık Çalışanlarının Sağlığı, Çalışma Ortamında İşçi Beslenmesi, İşçi Sağlığı Epidemiyolojisi, Yasal Düzenlemeler ve İşçi Sağlığı, İş psikolojisi ve İşyerinde Olağan Dışı Durumlar Eğitim Modüllerinin hazırlıkları sürdürülmektedir.

Tespit ve Değerlendirme

Eğitim hizmetlerinin bir meta olarak algılanması, sermaye-hükümet-devlet için ideolojik ve parasal yatırım/kârlılık alanı olarak görülmesi; eğitimin toplumsal işlevleri ile piyasalaşması arasında bir gerilim yaratırken; işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı eğitimi konularında sürdürülen çok başlı faaliyetlerle ilgili bazı tespit ve değerlendirmelerimiz:

1. Tarihsel olarak kapitalizmin temel ideolojisi olan liberalizm son yirmi yıl içinde neoliberalizm olmuştur. Neoliberalizmi liberalizmden farklı kılan temel yönün sermaye birikiminin ulaştığı aşamaya bağlı olarak, artık piyasa ilişkileri toplumsal ilişkileri tanımlayacak ölçüde bir egemenlik biçimine dönüşmüştür. Bunun daha açık anlamı ise; kapitalizm günümüzde daha önce piyasa süreci içinde ele alınması mümkün olmayan, çok özel alanları parasallaştırmış ve bu alanların birer meta gibi üretilmesi, alınıp satılmasını gündeme getirmiştir. Bu alanların en önemlileri, hiç kuşkusuz birer kamusal zorunluluk olan EĞİTİM

ile SAĞLIK olmuştur (18).

2. Türkiye’de neoliberal yapılanmanın arka planı 24 Ocak 1980 ve ardından gelen askeri dikta tarafından uygulamaya konan “yapısal uyum ve istikrar programları”na kadar uzanmakta iken; kamu harcamalarının kısılması ve kamu sektörünün özelleştirilmesi de aynı tarihselliği izlemiştir. Açılan bu kapıdan GATS (Hizmet Ticareti Genel Anlaşması) ile Türkiye’de eğitimin piyasalaşmasına yol verilmiştir. Bu süreç, DB ve GATS gibi küresel aktörler tarafından yapılandırılmış ve aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) “uyum” süreci de bu yapılanmayı pekiştirmiştir. AB’nin eğitim politikaları liberalleşme yönünde işlemekte iken; piyasanın talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda her düzeyde eğitimler ticarileşmekte, özel girişimciliğin desteklenmesi piyasanın taleplerine uyarlanmaktadır. Her düzeyde ticarileşen eğitim, keskin sınırlarıyla ve devlet eliyle sınıfsal bir nitelik kazanmaktadır. Eğitim değer kazanan bir meta olarak kabul görmekte, kâr sağlayan sektör olarak işverenlerin/sermayenin yeni girişim alanı haline gelmekte ve sınıfsal düzlemde biçimlendirilmektedir (19).

3. ÇSGB’nin ilgilenmediği işyeri hekimliği alanında TTB yaklaşık 30 yıldır yoğun bir faaliyet sürdürerek yol alırken; işçi sağlığı ve işyeri hekimliği hizmetlerini birinci basamak sağlık hizmeti kapsamında değerlendirmiş, bu alana katkıda bulunmayı görev kabul ederek alanla doğrudan ilgilenmiştir/ilgilenmektedir. Bu anlamda bir taraftan konuyu önemsetirken, diğer taraftan bilimsel çalışmalarını ekip anlayışıyla yoğunlaştırarak bu günlere getirmiştir. Gözde 19 üniversiteyi bir araya getirerek onların bilgi birikimini alana yansıtarken, üniversitelerde konunun daha önemsenmesini ve eğitim müfredatına alınmasını sağlamıştır. İki üniversitenin dahi bir araya gelip

toplum yararına etkinlikler düzenlemekte zorlandığı bir dönemde böyle bir birlikteliği anlamlı bulup daha da geliştirmek gerekirken, sistemin alandaki sözcüsü ÇSGB bu buluşmanın tabanına dinamit koymaya çalışmaktadır. Sermaye-devlet ve her ne kadar devletin yapılanmasında sürtüşmeler yaşasa da hükümetin işçi sağlığı ve iş güvenliğinde sözcüsü olan ÇSGB ekonomik ve kültürel sermayeye beraberce biçim vermek istiyor. Çünkü örgütlenen bir ekonomik sistem, pazar aynı zamanda bu pazarda çalışacak, tüketecek, hareket edecek bireylere, yurttaşlara ihtiyaç duymaktadır. Ve her düzeyde öyle bir eğitim sistemi oluşturmalıdır ki; ekonominin gereksinim duyduğu işgücünün eğitimi ve bu eğitimler üzerinden örgütlenmesi (sisteme uygun bir biçimde) sağlansın. Böyle olduğu için de her zaman eğitim-devlet, eğitim-ideoloji, eğitim-ekonomi ilişkisi sorgulanagelmıştır. Ve Althusser eğitimi/eğitim sistemini devletin ideolojik aygıtları arasında tanımlarken; eğitim sistemi içinde bireylerin kapitalist toplumsal işleyişini içselleştirdiğini ve böylece sistemin yeniden üretimini sağladığını belirtirken, devletin egemen sınıfların çıkarlarını kollamak ve ideolojisini kuşaklar boyu iletebilmek için eğitim ve eğitim kurumlarını kullandığını da analiz eder (10).

4. Sertifikaların kabul ya da reddedilmesiyle ilgili paradoksal bir süreç yaşanmaktadır. Bakanlık son yönetmeliklerle 16.12.2003 tarihinden önce TTB tarafından düzenlenen işyeri hekimliği sertifikaları ile TMMOB tarafından verilen iş güvenliği uzmanlığı sertifikalarını geçersiz, Bakanlıkça verilen işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı sertifikalarını geçerli kabul etti. Yukarıda belirttiğimiz gibi Danıştay Bakanlık tarafından hazırlanan 16.12.2003 tarihli Yönetmelikte ilgili maddeleri iptal etti ve 15.8.2009 tarihli Yönetmelikte geçen ifadelerin ise yürütmesini durdurdu. Diğer tarafta geçmişte SSK ve şimdilerde SGK TTB tarafından verilen söz konusu sertifikaları kabul ederek “hekim yetkisi” vermiştir/vermektedir.

5. ÇSGB tarafından oluşturulan “İşyeri Hekimliği Eğitim ve Sınav Komisyonu” ile “İş Güvenliği Uzmanlığı Eğitim ve Sınav Komisyonu” ezici çoğunlukla Bakanlık personelinden oluşuyordu. Sosyal diyalog (!) adına TTB ve

TMMOB temsilcilerinin de katıldığı Komisyona Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı tarafından da bir öğretim üyesi görevlendirildi. İşyeri Hekimliği Eğitim ve Sınav Komisyonu’na YÖK adına görevlendirilen Prof. Dr. Cüneyt Hoşçoşkun Başkanlık yaptı. Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Öğretim Üyesi olan değerli bilim adamımızın işçi sağlığı ve iş güvenliğiyle uzaktan yakından herhangi bir ilgisi yok. Bu bilim adamı TTB’nin üniversitelerle (kendi üniversitesi de dahil) ortak hazırladığı İşyeri Hekimi Temel Eğitim Sertifikası Programı’nı görmedi/göremedi ya da görmemek üzere hazırlandı. Bakanlık böylesine bir komisyonun varlığına da dayanamadı ve bürokrat ağırlıklı, TTB ve TMMOB’ye kapalı yeni bir Komisyon kurdu. Bu Komisyon alanın en yetkin bilim adamlarına ‘bilim’ aktarma ‘cesaretini’ göstermeye devam ediyor.

6. TTB Bilim Eğitim Kurulu ÇSGB tarafından yapılan ve ilan edilen eğitim programının TTB’nin üniversitelerle birlikte uyguladığı programın çok gerisinde olduğuna karar verdi. Bilimsel ve toplumsal değerler doğrultusunda olmayanların “gizli müfredat” ve buna uygun kadrolarla alana süreceği eğitimlerin sertifika pazarlamaktan başka bir şey olmayacağı Kurul’un kaygılarını artırmaktadır. Toplumsal olarak daha iyi yaşam düzeyine ulaşmanın aracı olan eğitime, sadece bireysel açıdan bir yatırım ve dolayısıyla gelecekte getireceği bireysel yararlar açısından bakıldığında, artık eğitimin ticarileşmesinin yanı başında eğitimin bizzat kendisini üretme koşullarının sermayeleştirilmesi sürecinin başladığını vurgulamamız gerekiyor. Eğitimin piyasa süreci içinde değerlendirilmesinin ötesinde, eğitimin temel bileşenlerinin hangisinin birey için, piyasa için çok daha kârlı/getirisi yüksek olduğu yönünde hesaplamalar yapılmaya başlanmıştır. Eğitimin yararçı/faydacı örgütlenmesine bağlı olarak, piyasa sürecinde sermaye için işlevsel olan alanlar öne çıkarılmaya başlamıştır. Böylece sermaye insanların gelecekteki statüleri açısından özel önem taşıyan diplomaları-sertifikaları vs pazarlamaya başlamıştır. Daha önceleri kamusal-toplum yararı anlayışı ile TTB tarafında verilen eğitimlerin şimdilerde ekonomik olarak donanımlı olanlara, işverenlere eğitim kurumu/firması kurup alana girmesinin abartılacak/sorun oluşturacak bir

durum olmadığı söylenebilir. Ama her şeyden önce, eğitimi toplumsal olanla bireysel olanın kesiştiği alanda tanımlıyor isek, sorundur. Ve burada bireysel yarar ile toplumsal yarar arasında muazzam bir açıklık da ortaya çıkmaktadır (18).

7. TTB eğitim programı incelendiğinde eğitimin salt tıbbi-teknik bir aktarım olmadığı, sosyal politikaları da kapsadığı görülecektir. Çalışma ilişkilerini doğru analiz edemeyen hekim ve mühendisler işçi sağlığı ve iş güvenliği alanını esastan değerlendirme gücünden uzak kalırken; bilinmelidir ki, çalışma ilişkileri içerisinde işçi, işyeri hekimi, iş güvenliği uzmanı, işveren, devlet ve sendikaların yeri, bu ilişkilerin etik boyutu, sosyal politikalara yansımaları ve sağlığa etkileri konusunda bilgi aktarımı işçi sağlığı ve iş güvenliği alanının olmazsa olmazlarından. Bu tür konuları ÇSGB programında görmek olası değildir. Eğitim ile ideolojinin maskelenmesi de buradadır ve bu eylemin kendisi bizzat son derece ideolojiktir. Eğitim hizmetlerinin kârlı bir uğraş alanı olması sermayenin iştihasını kabartırken, bu kapsamda her düzeydeki eğitim hizmetleri özel kurumlar/şirketler aracılığıyla ticari meta olarak alınıp satılır hale getirilmek istenirken, diğer yandan da devlet-hükümet bu kamusal alanı özel şirketlere devrederek toplumsal değil sermaye yararını ve onu güçlendiren ideolojik kalıpları aynı hamlede örmek istiyor. Anlaşılacağı gibi, sistemin siyasal örgütlenmesinin ihtiyaç duyduğu “insan malzemesinin” yetiştirilmesi gözetilirken, eğitim müfredatı, öğretilecek konular, verilecek bilgiler ve “değerler” de bu bağlamda önem kazanır, sınıf kültürünün ve literatürünün dışlanması da aynı süreçten geçer. ÇSGB işyeri hekimliğinin; sağlık hizmetlerinin genel örgütlenme yapısı içindeki yeri, bu konudaki sorunları ve sorunlarla ilgili çözüm yolları/seçeneklerini işveren bakış açısıyla değerlendirmektedir. Bu anlamda emek cephesinden bakışla uluslararası ve ulusal düzeyde işçi sağlığı hizmetlerinin yönetimi, eğitimi ve işçi sağlığı alanındaki uygulamalarını tanımak gerekmektedir.

8. ÇSGB gerek işyeri hekimleri gerekse iş güvenliği uzmanları için 220 saatlik sertifikasyon programı belirledi. Bu sürenin “İşyerinde Pratik Uygulamalar” olarak gösterilen 40 saatinin nasıl uygulanacağı ve nasıl denetleneceği belirsiz. Daha önce Bakanlık tarafından yapılan eğitimlerde bu

süreler ‘kimsesiz’ kursiyerler için tanıdık olmayan koridorlarda boş beklemekten zulüm ve eziyete dönüşmüştü. Geriye kalan 180 saatin 92 saati, “uzaktan” eğitim süresi olarak belirlendi. Asenkron eğitimlerde böyle bir sürenin belirlenmesinin gerçekçiliği tartışma konusudur, daha doğrusu denetlenebilirliğinin koşulları bulunmamaktadır. Belki de bu sebeple Danıştay uzaktan eğitim için verilen “süre” için yürütmeyi durdurma kararı verdi.

9. ÇSGB’nın her iki programında da yoğun mevzuat konuları yer alıyor. Ayrıca ÇSGB tarafından yapılan önceki eğitimlerdeki izlenimler tüm derslerin mevzuat temelinde verileceğini göstermektedir. ÇSGB’nın işyeri hekimlerine verdiği eğitim programının başlıkları TTB programından esinlenerek ve iğdiş edilerek hazırlanmış, üzerine mevzuat eklenmiştir. TTB eğitimleriyle kıyaslandığında “İş sağlığı ve güvenliği yönetim sistemleri” dışında ek konu bulunmazken, yukarıda belirttiğimiz temel sosyal konuların eksik olduğu görülmektedir.

10. Son yönetmelikler işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı eğitimlerinin bilimselliği üzerine değil de piyasanın dinamiklerini gözeterek düzenlemeler yaptı. Öylesine ‘özel’ düzenlemeler ki; fiziksel mekan ölçüleri ve zorlayan başvuru koşullarıyla adeta ölçüsü alınmış binalar ve esnekleştirilebilecek başvuru ve kabul yöntemleri geliştirildi. Bir önceki yönetmeliklerle yetki alan kuruluşlar da dahil, bu engelleri aşan kamu kurum ve kuruluşu ile özel hukuk tüzel kişilerine ÇSGB tarafından temel ve yenileme eğitimleri için yetki veriliyor. 2009 da yetki alan “eğitim kurumları” yönetmelik hükümlerine göre eksikliklerini tamamlamak üzere yeniden yetkilendirildiler. Erişim tarihi (02.01.2011) itibarıyla 22 ticari şirket ve 1 özel üniversite yetki aldı (17). Bu alandaki en iddialı aktör olan MESS ise Bahçeşehir Üniversitesi ile protokol yaparak organize olmaya çalışıyor. Yetki alan “eğitim kurumları” yönetmelikte belirlenen ‘çok özel’ koşulları yerine getiremezse bu rekabette saf dışı kalacak ve piyasada ayakta durması beklenenler pastayı paylaşacaklar. Yetki verilen eğitim kurumları eğitimlere ön kayıtlarla başlamasına rağmen hiçbirisi Bakanlık tarafından belirlenen eğitim programındaki konuların amaç ve öğrenim hedeflerini belirle(ye)medi. Eğitici kadrolarını

oluştur(a)madılar. Bu belirsizliklerin birçok nedeni bulunmaktadır. Birincisi; adı geçen hiçbir kurum, kuruluş ve özel tüzel kişilik böyle bir eğitim organize etmemiştir/edememiştir. İkincisi ise; uzun ve çok zahmetli ölçülebilir “Temel Eğitim” vermek yerine zahmetsiz, amaçsız, hedefsiz ve ölçülemeyen “Yenileme Eğitimleri” vermek çok daha fazla kazanç sağlamaktadır. Bu tür eğitimlere girmenin asıl amacı az zahmetle çok kazanmayı arzulamakla ilgilidir. Amaç “alış-veriş” olunca eğitim mekânını hiç görmeden de eğitim almak olasıdır. Üçüncüsü; alandaki nitelikli eğitim kadrolarının tamamı TTB ve TMMOB bünyesinde çalışmayı tercih etmekte, yetki alan yeni bilim(!) odaklarının buldukları ‘cevherler’ deşifre edilmemekte, eğitici kadrolar açıklan(a)mamaktadır. Dördüncüsü; TTB ve TMMOB eğitimleri kâr amacı gütmeyen düşük ücretlerle yaparken yetki alan birçok “eğitim kurumu” bu rekabete girmeye cesaret edememektedir. Örneğin TTB Temel Eğitim için toplam 1000 lira ücret almakta ve hekim onuruna yakışır yerlerde eğitimler düzenlemektedir. ÇSGB geçtiğimiz yıl kendi bünyesinde yaptığı işyeri hekimi temel eğitimi için 2808 lira, yineleme eğitimi için 810 lira, iş güvenliği uzmanı temel eğitimi için 2970 lira ücret belirlemiştir (20). Piyasanın yeni “eğitim kurumları” için de ücretler yaklaşık düzeylerde belirlenmektedir; işyeri hekimi temel eğitimi 3000-3245 lira, iş güvenliği uzmanı temel eğitimi 2250-4000 lira, yineleme eğitimleri 826-1062 lira arasında değişmektedir. MESS gibi sermayedarlara yakışan ise 6 000 liradan başlayan eğitimlerdir. İşin tamamen ticarileştiği ortamda Bakanlık da payına düşeni alıyor; Bakanlık, her bir sınav için 35 lira, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı belgelerinin onayı için 300 lira, eğitim kurumu yetki belgesi için 8440 lira, belge yenileme vize ücreti için 75 lira istiyor. Şimdilik!

Evet! Küresel düzeyde uygulamaya konulan neoliberal ekonomik politikaların bir sermaye birikim alanı olarak gördüğü eğitim sektörünü dışarıda bırakacağı düşünülemezdi. Bu nedenle her düzeydeki eğitim de liberal ekonominin listesinde yerini aldı. Ama eğitim sektörünün bu nitelikte keşfedilişi esas olarak doksanlı yılların ortalarından itibaren DTÖ tarafından yürütülen hizmetler sektörüne ilişkin ticaret anlaşmasına dayanmaktadır. GATS, DTÖ'nün önemli ayaklarından birini oluşturmakta iken, DTÖ'nün

GATS ile esas olarak amaçladığı ekonomilerin yaklaşık üçte ikisini oluşturan hizmetler sektörünün dünya genelinde liberalleştirilmesi ve bu alanda serbest ticaretin işleyişinin biçimlendirilmesidir (10). Hizmet sektörü olan işçi sağlığı alanında da eğitimler, yukarıda belirtilen anlayışa uygun olarak ve Bakanlık denetiminde piyasanın aç kurtlarına teslim edilirken; özel firmalar daha eğitim programı ortada yokken Bakanlığa başvurdular. Ya hükümet ve devletlerine çok güveniyorlar ya da yeter ki ucunda para olsun diyorlar... Çünkü gerisi onlar için teferruat!

11. “Eğitim Kurumu” olarak onay verilen ‘özel hukuk tüzel kişileri’ tartışmaya dahi gerek duymazken, yetki alan kurum, kuruluş ve üniversiteler üzerinde durmak gerekmektedir. Program ve eğiticileri daha önce onaylanan sonradan ÇSGB web sayfasından kaldırılan ancak yeniden hazırlanan kuruluşlar arasında; Karabük, Kırıkkale, İstanbul Aydın, Okan, Fatih, Ufuk, Bahçeşehir Üniversitesi ile birlikte Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eğitim ve Araştırma Merkezi (ÇASGEM) bulunmaktadır. ÇASGEM bu görevi iş müfettişleri marifetiyle yapmaya çalıştı. Asli görevi işçi eğitimleri olan ÇASGEM'in ise bu alanda piyasayı özelleştirmede aktör olmanın dışında herhangi bir iddiası bulunmamaktadır. Diğer 5'i özel 7 üniversitenin bu alandaki bilgi birikimi ve eğitici kadrosu tartışmalı olup, TTB'nin 2005'te tüm üniversite rektörlerine yaptığı çağrıya yanıt ver(e)memişlerdir. Anlaşılabileceği gibi; toplumsal ilişkilerin çok boyutlu olmasının yanında, bu ilişkilerin değişim hızı, değişimi anlama çabalarının önüne geçtiği ölçüde, değişimlerden farklı ölçülerde etkilenen kesimlerin değişim karşısında kendi konumlarını tanımlamaları da zorlaşıyor (21). Yaşam alanlarının metalaştırılması genel olarak toplum ve özelde ise tek tek insanlar için oldukça önemli olan sağlık ve eğitim gibi alanların metalaştırılması için bir dizi basıncın yanında, meşrulaştırılmış açıklamaların/teorinin varlığına da ihtiyaç duyar. Ne yazık ki günlük yaşam alanlarının sermayenin ihtiyaçları doğrultusunda özelleştirilmesi/sermayeleştirilmesi için gerekli meşrulaştırma süreci genellikle akademik dünya tarafından gerçekleştirilmektedir. Ülkemizde son yıllarda hızlanan eğitimin sermayeleştirilmesi sürecinin mimarlarının temel referans noktalarını DB ve IMF oluşturmaktadır. Bu uluslararası kuruluşların

amacı ise, sadece eğitimin değil, bir bütün olarak kamusal alanların sermayeleştirilmesi olduğunu biliyoruz. OECD'nin Türkiye için hazırladığı raporda; “yasaların öğretim üye ve üniversitelerin kendi şirketlerini kurmalarına olanak verecek şekilde değiştirilmesi gerektiği” de belirtilmiştir (18). Aynı vurguyu daha yumuşak cümlelerle Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) de yapmaktadır: “Özgür ve demokratik gelişmiş ülkelerdeki üniversiteler ... tabi ki serbest pazar ekonomisinin arz ve talep koşullarına uymak zorundadır” (18). Böylece üniversiteler eğitimin tüm aşamalarında yararlı/faydacı yapılanma içine davet edilmektedir. Ve bu çıkar ilişkilerinin içinde davetlerin kabul edilmesiyle kaybolacak olan ise eleştirel olma potansiyelinin tüketilmesi, soyut ve bütünsel bilgi biçimlerinin parçalanmasıdır. Böylece üniversiteyi bir firma olarak gören ve dahası eğitimden bahsederken eğitimi bir sektör olarak algılayan liberal anlayışın toplumsal dokuyu nasıl tahrip ettiği/edeceği de anlaşılır oluyor. Dergimizin bu sayısının bir sonraki yazısında konu detayıyla tartışılmıştır.

12. ÇSGB tarafından ‘geliştirilen’ ne olduğu belirsiz “Yenileme Eğitimi” programı gerçek bir rant alanı olarak birilerinin iştahını kabartmaktadır. TTB bu alanda 15 yıldır yoğun bir faaliyet sürdürmekte ve her adımını defalarca test ederek ilerlemektedir. TTB bu alanda uzmanlık dernekleri ve meslek örgütleriyle işbirliğini geliştirip ortak birikimi işçi sağlığı ve iş güvenliği amacıyla geliştirmeyi ve daha da ötesi bu birlikteliğe işçi eğitimleri açılımıyla sendikaları da katmayı düşünürken, ÇSGB tarafında yapılan hazırlıklar ve piyasa ortamına endekslenen eğitimleri gören ne olduğu, kim olduğu belirsiz kişi ve kuruluşlar alanda cirit atıp para peşinde koşmaktadırlar. Hizmetler sektörü bilindiği gibi temelde kamusal olarak nitelenen, kâr amacı gütmeyen alanları kapsamaktadır ve bu nitelikteki hizmetlerin kâr amaçlı, rekabete açık bir ekonomik faaliyet haline gelmesi önemli sosyal sorunları beraberinde getirecektir. Bir başka ifadeyle ortaya çıkacak esas sorun hizmetler sektöründeki bu liberalleşmenin kimin çıkarına işleyeceğidir. Ancak hizmetler sektörünün kapalı kapılar ardında sürdürülen bu yanının dışında; eğitim alanında yaşanmakta olan neoliberal

dönüşümlerin ekonomi ile sınırlanamayacak birçok boyutu bulunmaktadır. Çünkü eğitim sektörü sadece ekonomik yurttas değil, aynı zamanda sistemin gereksinim duyduğu siyasi ve sosyal yurttası da yetiştirmektedir.

13. TTB eğitimlerinde eğitici olabilmek için eğitimcilerin mesleki ve eğitim formasyonları ayrı ayrı değerlendiriliyor. Bu da yetmiyor eğitimlerde belirli bir deneyim ve alanla ilgili yayınlarına bakılıyor. ÇSGB tarafından belirlenen “piyasacı eğitici” ölçütlerinde ise “belirlenen program, verilecek derslere uygun ve belgelendirilmiş eğitici” olma şartı aranıyor. Öyle vahim bir durum ki; üniversitelerde konuyla ilgili alanlarda dört yarıyl ders verenler ister işyeri hekimliği isterse iş güvenliği alanında eğitim verebilecekler. Özel sektörde ise sadece subjektif ölçütler (pedagojik formasyon veya eğitimcilerin eğitimi belgesine sahip olmak) üzerinden eğitici seçimi yapılıyor.

14. Öyle kolay değil eğitici olmak! Ancak bir grup vardı ki beklerken “eğitici” olabilecek! 5 yıl işyeri hekimi olarak çalışan hekimler ile bazı Bakanlık mensupları eğitim verebilecek. İşyeri hekimleri işveren/SGK dayatması ile öncelikle poliklinik hizmetini sürdürüyor ve işyerlerinde koruyucu sağlık hizmetlerini vermiyor. Bakanlık ise görevini yapıp yapmadığını denetleyemediği işyeri hekimlerine yeni işyeri hekimleri yetiştirme görevi veriyor. Aynı şekilde işyerlerini denetlenebilir duruma getiren, iş kazalarını önlemeyen ve meslek hastalıklarının tespitinin sağlanmasında etkin rol oynayamayan Bakanlık denetim kadrolarını eğitim alanına sürdürdü. Asli işi denetim olan iş müfettişleri, başvuruları halinde en kolay eğitici belgesi alabilecek ve en kolay “eğitim kurumu” kurabilecekler arasında yer alıyorlar. Bakanlık organize bir şekilde mensuplarına önce işyeri hekimliği ve iş güvenliği uzmanlığı belgesi dağıtılıyor, belgelendirdiği bürokratlara ikinci aşamada “eğitim kurumu” açma yetkisi veriyor.

15. Eğitim kurumları bilimsel ortamlarda eğitim mekânlarının nasıl olması gerektiğini sürekli tartışmakta ve eğitimin nitelikli ve başarılı olması adına en uygun koşulları oluşturmaktadır. İnanılmaz olan şudur ki; bir Bakanlık eğitim veren kamu kurum ve kuruluşlarından dersliklerin ayrıntılı planı ve eğitim konforu ile birlikte yangına karşı tedbirlerin alındığına dair belediyeden belge istiyor. Öğrencilerin eğitim aldığı

mekânlar işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı eğitimi için yeterli bulunmuyor. Bakanlık, üniversiteler başta olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarına özel sektörü denetler gibi üzerine vazife olmayan konularda 'hatırlatma' yapıyor.

16. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Ömer Dinçer tarafından 15 Temmuz 2010 da "İş Sağlığı ve Güvenliği Yasa Tasarısı" yeni versiyonu basına sunuldu. Tasarı mevcut düzenlemeleri tümünden, işyeri hekimi ve iş güvenliği uzmanı eğitimlerini de yeniden bir kez daha değiştirmeyi amaçlıyor. TTB Tasarı ile ilgili görüşlerini ÇSGB tarafından istenmesi üzerine yazılı ve sözlü olarak ilettiler (22). ÇSGB'den beklenen eğitimlerin piyasalaşması ve rant alanı olarak görülmesi yönündeki eleştirileri dikkate almasıydı. Bakanlık önüne gelen TTB görüşünü bilimsel ve teknik açıdan pürüzleri/hataları düzeltme/redakte etme anlayışıyla değerlendirdi. Bakanlık TTB görüşünden yararlandı ancak yönünü değiştirmede. Kamuyu temsil eden ÇSGB ile kamusal hayat toplum yararına tercüme eden TTB ve TMMOB'un yüzlerini aynı yöne dönerek ilerlemesi beklenirken; meslek örgütlerinin olağanüstü başarılar elde ederek aldıkları yol ile Bakanlık tarafından tüm güçler seferber edilerek oluşturulan bariyer yan yana geldiğinde dramatik bir paradoks oluşturmaktadır.

Sonuç Yerine: Şimdilik!

Buradan çıkan sonuç; her durumda işçi sağlığı ve iş güvenliği karşıtı, sermayeden yana, kamuya karşı bir tutum sergilendiğidir. Bu durum bizlere devletin uğradığı değişimin doğru okunması ve devletin "işlevlerinin dönüşümünün" iyi kavranması gerektiğini öğretiyor. Örneğin; kamu sektörü olarak adlandırılan alanların çözülmesi ve bu alanların işlev dönüşümünün belirginleşmesinin değerlendirilmesi gerektiği gibi... Ya da devletin hangi alanlardan çekildiği ve hangi alanlara yığıldığının ayıklanmaya muhtaç bir konu olduğu gibi... Buradan bakıldığında neoliberal ekonomik küreselleşmenin esas olarak sosyal devlet modeline ve işleyişine temel bir karşı çıkışı barındırdığı söylenebilir.

Kaynaklar

1. İşyeri Hekimlerinin Çalışma Şartları ile Görev ve Yetkileri Hakkında Yönetmelik, 4.7.1980 tarih ve 17037 sayılı Resmi Gazete.
2. İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetmeliği, 9.12.2003 tarih ve 25311

Resmi Gazete.

3. İşyeri Sağlık Birimleri ve İşyeri Hekimlerinin Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 16.12.2003 tarih ve 25318 sayılı Resmi Gazete.
4. İş Güvenliği ile Görevli Mühendis veya Teknik Elemanların Görev, Yetki ve Sorumlulukları ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, 20.01.2004 tarih ve 25352 sayılı Resmi Gazete.
5. İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 26.05.2008 tarih ve 5763 sayılı Resmi Gazete.
6. İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri ile Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmelik, 15.8.2009 tarih ve 27320 sayılı Resmi Gazete.
7. Danıştay 10. Dairesininin 16.4.2010 tarih ve 2009/13770 E. ve 2009/13775 E. sayılı kararları.
8. 6009 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 01.8.2010 tarih ve 27659 sayılı Resmi Gazete.
9. İş Sağlığı ve Güvenliği Hizmetleri Yönetmeliği, İşyeri Hekimlerinin Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik ve İş Güvenliği Uzmanlarının Görev, Yetki, Sorumluluk ve Eğitimleri Hakkında Yönetmelik, 27.11.2010 tarih ve 27768 sayılı Resmi Gazete.
10. Yıldız, N., "Neoliberal Küreselleşme ve Eğitim", D.Ü.Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 11;13-32, 2008.
11. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri hakkında Kanun, (m.2,12), 09.01.1985 tarihli ve 3146 sayılı.
12. Danıştay 10. Dairesininin 28.2.2006 tarihli Kararı: Esas No: 2004/1253, Karar No:2006/1658.
13. Miser, R., "Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi", Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Ankara, 2002, Cilt:35, sayı:1-2.
14. İşyeri Sağlık ve Güvenlik Birimleri İle Ortak Sağlık ve Güvenlik Birimleri Hakkında Yönetmeliğin Uygulanmasına Dair Tebliğ, 09.12.2009 tarih ve 27427 sayılı Resmi Gazete.
15. Danıştay 10. Dairesininin 15.03.2010 tarih ve 2009/16602 E. sayılı kararı.
16. Danıştay 10. Dairesininin 29.03.2010 tarih ve 2010/696 E. sayılı Kararı.
17. <http://www.csgb.gov.tr/csgbPortal/ShowProperty/WLP%20Repository/ysgm/dosyalar/krm>, Erişim tarihi: 29.12.2010.
18. Ercan, F., "Sermayenin Gelişimi Açısından Eğitimin Piyasalaşması; Toplumun Gelişimi Açısından Eğitimin Toplumsallaşması (Eğitim-Sanayi İlişkisi)", arxiv.mmo.org.tr/pdf/10333.pdf, Erişim tarihi: 15.12.2010.
19. Sayılan, F., "Küresel Aktörler (DB ve GATS) ve Eğitimde Neo-Liberal Dönüşüm", Jeoloji Mühendisleri Odası Haber Bülteni, 44-51, http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/1e03cc77d4bbd6b_ek.pdf; dergi= HABER+B%EF%BF%BDLTEN%EF%BF, Erişim tarihi: 20.07.2010.
20. <http://www.casgem.gov.tr/YaziDetay.aspx?YaziID=362>, Erişim tarihi: 05.01.2011.
21. Ercan, F., Neo-Liberal Eğitim Politikalarının Anatomisi İçin Alternatif Bir Çerçeve, <http://fuatercan.wordpress.com/2006/07/23/neoliberal-edhitim-politikalarinyan-anoto>, Erişim tarihi: 29.01.2010
22. İş Sağlığı Ve Güvenliği Kanunu Tasarısı Taslağı üzerine TTB görüşleri, 28.9.2010, <http://www.ttb.org.tr/index.php/haberler/179-ttb/2175-ig>, Erişim tarihi: 05.01.2011.●